

NAORUŽANJE — RADI RAZORUŽANJA U DOBA DETANTA

Članak, čiji skraćeni prikaz donosimo u prilogu¹, osim obilja podataka, interesantan je za naše čitaoce jer omogućuje da se vide i upoznaju načini razmišljanja i procene vojnih i političkih vrhova SAD. On ujedno pokazuje kako autori gledaju i shvataju tekuće odnose SSSR — SAD.

Krajem januara ove godine, ističu na početku autori članka, duboko u Kazahstanu, u blizini Aralskog jezera, lansirane su dve sovjetske rakete u pravcu cilja udaljenog preko 7.000 km, odnosno oko 1.300 km severozapadno od Midveja u Pacifiku. Bilo je to prvo ispitivanje sovjetskih interkontinentalnih balističkih raketa SS-19 do njihovog krajnjeg dometa. Kao i američke rakete *Minuteman III*, i ove rakete nose veći broj nuklearnih bojnih glava, od kojih se svaka može uputiti na poseban cilj.

Lansiranje sovjetskih raketa usledilo je, prema tvrđenju autora, posle uspešno izvedene serije proba sa druge dve rakete, na manjim daljinama, u proleće i u leto prošle godine, na poligonu poluostrva Kamčatke u istočnom

Sibiru. Ovaj napredak u istraživanjima i proizvodnji sovjetskih interkontinentalnih balističkih raketa poslužio je, prema mišljenju vojnih stratega iz Pentagona, kao zgodan povod da se ovogodišnja debata u američkom Kongresu, u vezi sa razmatranjem budžeta za odbranu, još jednom usredsredi na pitanje: da li Sjedinjene Američke Države zaostaju za Sovjetskim Savezom u vojnom pogledu? Mnogi stručnjaci će se, bez sumnje, angažovati na tome da američkim kongresmenima odgovore na to složeno pitanje. Međutim, prema mišljenju autora, u jednom pogledu nema nikakve sumnje. Naime, dok su Sjedinjene Američke Države trošile ogromne sume na rat u Vijetnamu, Sovjetski Savez je ubrzanim tempom poboljšavao svoje zalihe nuklearnog i konvencionalnog naoružanja. To poboljšanje se posebno zapaža kod sovjetske ratne mornarice, koja je za to vreme dobila nove i savremenije ratne brodove. Stalni sovjetski naponi u pravcu povećavanja i poboljšavanja naoružanja, kao i plafon koji su u tom pogledu postigli u razgovorima o ograničavanju strategijskog oružja (SALT I), izaziva kod američkih vojnih stručnjaka strepnju da će SSSR do sredine osamdesetih

¹ *Arming to Disarm in the Age of Détente*, by Joseph Kane and Frank Merrick, *Time*, SAD, februar 1974.

godina prestići SAD u pogledu naoružanja.

Za sve stručnjake, pa i za sve Amerikance, ovakva perspektiva je veoma uznemiravajuća. To se, možda, najbolje odrazilo u aplauzu koji je bivši predsednik Nikson dobio prilikom svog poslednjeg izveštaja o stanju nacije: »Mi ne smemo nikad dopustiti da SAD, po jačini, postanu druga nacija u svetu«. Međutim, veoma je ozbiljno i složeno pitanje koliko se taj zavet može u stvarnosti realizovati, jer to zavisi ne samo od Vašingtona već i od Moskve. A po rečima autora, odgovorni ljudi u tim metropolama izgleda da su na početku nove runde u nuklearnoj trci, koja bi mogla stajati nove milijarde rubalja i dolara. Oni smatraju da bi ta nova runda trke u naoružanju mogla da se spreči samo ako bi se dve zemlje složile u tome da prihvate paritet u vojnim snagama, da potpuno ograniče svoje nuklearno naoružanje, odnosno da prihvate nuklearnu ravnotežu, u kojoj nema »prvog među jednaki-
ma«.

Dva cilja. Čovek koji je danas odgovoran da se suprotstavi novom »sovjetskom izazovu« je Džejms Rodni Šlezindžer, koji je početkom jula prošle godine postao sekretar za odbranu. Ekonomista i vojni strateg po profesiji, Šlezindžer je još ranije, dok je bio na dužnosti predsednika Komisije za atomsku energiju (AEC) i direktora Centralne obaveštajne agencije (CIA), ispoljio veliku sposobnost, upornost i veštinu u rukovođenju i rešavanju složenih problema. Sada u Pentagonu, kao sekretar za odbranu, on je, ističu autori, sebi postavio dva cilja: prvo, da prevaziđe tešku i mučnu situaciju nastalu u visokim voj-

nim krugovima posle rata u Vijetnamu (jedna od tih mera je i stvaranje profesionalne vojske umesto regrutnog sistema, sa kojim je bilo dosta muka) i, drugo, da osposobi američke oružane snage radi suprotstavljanja novom »sovjetskom izazovu« u naoružanju.

Ovaj drugi cilj ima gotovo atavistički prizvuk za mnoge Amerikance, jer se poslednjih godina kod njih stvaralo uverenje da se SAD i Sovjetski Savez nalaze u eri novih odnosa, proširene trgovine i detanta. Činjenica je, ističu autori, da se poslednjih godina ove dve zemlje stvarno nalaze u eri novih odnosa, u kojima je međusobno razumevanje i popuštanje znatno poboljšano. Međutim, predsednik SAD i sekretar za spoljne poslove smatraju da se deftant može izgrađivati samo na realističnoj ravnoteži američke i sovjetske vojne moći, pa su, u vezi s tim, Šlezindžer i Pentagon dobili značajnu ulogu u izgrađivanju takve politike. Posle svih dosadašnjih razgovora na vrhu, jezičak na vagi naoružanja nalaziće se, po mišljenju američkih vojnih stručnjaka, i u bliskoj budućnosti na sovjetskoj strani, pa je Šlezindžerov zadatak da pomogne Kisindžeru kako bi se, prilikom budućih razgovora, taj jezičak vratio na sredinu vage.

Šlezindžer je mišljenja da bi za izvršenje tog zadatak bilo potrebno dodeliti veće iznose za vojne potrebe nego do sada. Još pre svog dolaska na položaj sekretara za odbranu Šlezindžer je bio protivnik bilo kakvog smanjivanja vojnog budžeta. Sada, on je u tom pogledu još jasniji i određeniji: »Prava je iluzija verovati da se

smanjivanjem velikih suma iz vojnog budžeta skida samo salo, a ne i mišići sa tela. Bila je to iluzija 1949. godine, a još je veća, svakako, danas.«

Posle ovakvih njegovih stavova, predsednik Nikson je, u februaru ove godine, zatražio od Kongresa da odobri vojni budžet u visini od 85,8 milijardi dolara. Osim toga, on je od Kongresa zatražio da za dugoročne ugovore Pentagona odobri sumu od 6,8 milijardi dolara, kao i dopunsku sumu od 6,2 milijarde dolara za vojne izdatke. Dopunski iznosi za 1974. treba da pokriju troškove inflacije i povećanja vojnih plata (4 milijarde dolara), a 2,2 milijarde dolara iz te sume treba da posluže za nabavku novog oružja i municije, namesto onog koje je u poslednjem ratu na Bliskom istoku ustupljeno Izraelu.

I u novozatraženom vojnom budžetu od 85,8 milijardi dolara, ističu autori članka, troškovi inflacije i povećanja vojnih plata treba da se pokriju sumom od 5 milijardi dolara, tako da će stvarni vojni izdaci biti za nešto veći od prvobitno zatražene sume. Glavna stavka u vojnom budžetu, kojom se Šlezindžer nada da parira »sovjetski izazov«, jeste suma od 9,4 milijardi dolara za istraživanje i razvoj novog naoružanja u fiskalnoj 1975. godini, čemu valja dodati i sumu od 8,1 milijardu dolara koja je za iste svrhe bila namenjena već u ovoj godini. Šlezindžer odavno zastupa

gledište da je »najbolja protivmera svakom iznenađenju dobar program istraživanja i razvoja novog naoružanja«. S tim u vezi, on je istraživanja usmerio u oblastima novih raketa, novih podmornica i nove tehnologije, što sve treba Sjedinjenim Američkim Državama da omogućí vođenje i ograničenog nuklearnog rata, za razliku od eventualnog međusobnog uništavanja dveju supersila, na čemu se američka nuklearna strategija zasnivala punih 25 godina.

Da li je SSSR na putu da pretekne SAD u nuklearnom naoružanju? Ne postoji način, smatraju autori, da se objektivno i tačno utvrde nuklearni kapaciteti i nuklearna sposobnost jedne i druge strane. Razmatranje tog problema ograničava se na tri merila: na broj sredstava za izbacivanje raketa (lansera), na ukupnu težinu izbačenih raketa i na broj izbačenih bojnih glava. Iz priloženog pregleda se vidi da SSSR raspolaze većim brojem sredstava za izbacivanje (lansera) i većim raketama (ukupna njihova težina je veća za nekih 120%), ali da SAD raspolazu sa dvostruko većim brojem bojnih glava. Sve se to, najzad, može razmatrati i onako kako to navodi profesor harvardskog univerziteta dr Paul Doti: »Ako pripadate taboru američkih jastrebova, onda ćete težište staviti na ukupnu težinu izbačenih raketa, a ako pripadate taboru američkih golubova, onda ćete težište staviti na broj bojnih glava«.

Pregled brojnog stanja ljudstva i naoružanja SAD i SSSR-a

	SAD	SSSR
Ljudstvo pod oružjem	2,232.000	3,420.000
Interkontinentalne balističke rakete (ICBM)	1054 (1974) 1054 (1977)	1527 (1974) 1618 (1977)
Balističke rakete koje se lansiraju iz podmornica (SLBM)	656 (1974) 710 (1977)	560 (1974) 950 (1977)
Nuklearne podmornice (naoružane raketama)	41 (1974) <i>Polaris</i> 44 (1977) <i>Poseidon</i>	34 (1974) <i>Yankee</i> 62 (1977) <i>Delta</i>
Bojne glave	7100 (1974) 9690 (1977)	2300 (1974) 395 (1977)
Bombarderi (velikog doleta)	440 (1974) 448 (1977)	140 (1974) 130 (1977)
Borbeni avioni (taktičke namene)	3900	4500
Transportni avioni (strategijske namene)	347	815
Bombarderi (srednjeg doleta)	72	700
Nosači aviona	14*	—
Nosači helikoptera	7	2
Nosači aviona sa vertikalnim poletanjem i sletanjem	—	1**
Krstarice	7	29
Razarači (naoružani raketama)	29	43
Razarači, fregate i prateći brodovi	124	147
Podmornice (na nuklearni pogon)	101	115
Podmornice (na klasični pogon)	14	200

Američka prednost. Pa i kada ova igra brojeva ne bi bila kontradiktorna, ona ne bi mogla dati tačnu sliku relativne nuklearne moći obeju zemalja. Svaka od te dve svetske sile raspolaže, s druge strane, sa dovoljno bojnih glava da uništi čitavo čovečanstvo na Zemlji, dok bi onaj višak, po rečima Vinstona Čerčila, poslušio samo da bi »posle toga šljunak mogao da odskoče.«

Ako bi do nuklearnog rata ikad došlo, onda bi, po mišljenju

autora, kritični faktor u njemu predstavljala tačnost pogađanja ciljeva, a u tom pogledu suštinska tehnološka prednost nalazi se na američkoj strani. Prema podacima u članku, za pogađanje istog cilja SSSR-u bi trebalo tri ogromne rakete SS-9, od kojih je svaka jačine 25 megatona, dok bi Sjedinjenim Američkim Državama bila dovoljna samo jedna raketa *Minuteman III*, koja ima tri bojne glave u ukupnoj jačini 600 kilotona.

Bolji sistem navođenja raketa omogućuje američkim bojnim gla-

* *Nimitz* je pri kraju izgradnje.

** *Kijev* je u izgradnji.

vama da padnu najdalje na 400 m od cilja. Vojni stručnjaci iz Pentagona procenjuju da sovjetske rakete mogu da padnu najdalje 800 m od cilja. Da bi nadoknadio slabiju tačnost svojih elektronskih uređaja za navođenje, SSSR planira korišćenje većih raketa sa jačim bojnim glavama.

Te argumente, tehnološku prednost sistema za navođenje i veći broj bombardera velikog doleta, imao je bivši predsednik Nikson u vidu — kada se složio s tim da SSSR ima brojnu nadmoćnost u sredstvima za lansiranje (lanserima) — prilikom prvog sporazuma o ograničavanju nuklearnog naoružanja (SALT I). U to vreme američki predstavnici su bili u zabludi da bi taj sporazum mogao zaustaviti sovjetske napore u razvoju raketa. Kao što je poznato, taj sporazum je ograničio SAD na 1.054 interkontinentalne balističke rakete (stacionirane na kopnu), na 44 podmornice sa nuklearnim raketama i na 710 balističkih raketa koje se lansiraju sa podmornica. Istim sporazumom SSSR je ograničen na 1.618 interkontinentalnih balističkih raketa (91 više nego što ih danas ima), 62 podmornice sa nuklearnim raketama i na 950 balističkih raketa koje se lansiraju sa podmornica. Sporazum nije postavio nikakvo ograničenje u pogledu broja bojnih glava koje može imati svaka raketa. Isto tako nije postavljeno nikakvo ograničenje ni u pogledu broja bombardera, raketa malog i srednjeg dometa i taktičkog nuklearnog oružja, čija se upotreba predviđa na bojištu.

Prilikom potpisivanja ovog prvog sporazuma o ograničavanju strategijskog oružja (SALT I), 26. maja 1972. godine, predsednik Zajedničkog generalštaba SAD, ad-

miral Tomas Murer, izjavio je da između dve zemlje postoji »relativna strategijska (nuklearna) jednakost«. Do 1975. godine polovina svih američkih interkontinentalnih raketa stacioniranih na kopnu treba da bude novog tipa, tzv. raketa sa većim brojem nezavisnih bojnih glava (MIRVs). Svaka od tih raketa treba da ima tri nezavisne bojne glave koje se mogu upraviti na različite i unapred određene ciljeve. Neke današnje sovjetske interkontinentalne rakete takođe imaju veći broj bojnih glava, ali one nisu nezavisne, tj. ne mogu se upraviti na različite ciljeve. Kada se rakete lansiraju, ove bojne glave lete, uglavnom, u pravcu leta, slično dramlijama iz lovačke puške. Autori članka ukazuju na to da, iako SSSR raspolaže većim brojem podmornica sa nuklearnim raketama, američke podmornice su tiše pri vožnji, tako da ih je mnogo teže otkriti. Osim toga, mnoge rakete koje se ispaljuju sa američkih podmornica raspolažu sa deset do četrnaest bojnih glava. Autori ističu i činjenicu da SAD raspolažu i sa trostruko većim brojem bombardera velikog doleta.

Približna ravnoteža nuklearnih snaga, a s tim u vezi i prividna ravnodušnost pentagonskih planera, bila je neočekivano uzdrmana prošlog leta kada je SSSR izveo prve opite sa svojim interkontinentalnim raketama sa većim brojem nezavisnih bojnih glava (MIRVs). Pentagonski planeri su računali da je Sovjetima potrebno još najmanje pet godina da realizuju ove rakete. Međutim, i pored tih opita, Šlezindžer ne očekuje da bi Sovjeti mogli da završe tehnološki proces proizvodnje tih raketa pre 1976. godine, i što je još interesantnije,

on ne smatra da će se Sovjeti moći ravnati sa Amerikancima u raketnoj tehnologiji pre sredine osamdesetih godina. Pomenuti sovjetski opiti predstavljaju za Amerikance, ipak, izvesno uznemirenje, jer im ukazuju na sve veći sovjetski zamah u istraživačkim naporima i sve manje zaostajanje u raketnoj tehnologiji.

Zaostajanje u istraživačkim naporima. Za visoke vojne stručnjake SAD, kao što je admiral Murer, američka vojna tehnologija je »očigledno dostigla svoj vrhunac i sada počinje da opada.« Stručnjak za kontrolu naoružanja sa Hadzonovog instituta dr Donald Brenan ispoljava bojazan da ako se »kesa dobro ne odreši«, Sovjetski Savez će »izbiti ispred SAD, kako u pogledu strategijskih, tako i konvencionalnih snaga.« A da bi se postigla snaga potrebna za funkcionisanje prihvaćenog detanta, kao i da bi se realizovala zaštita zemlje, Sjedinjene Američke Države ne mogu čekati da SSSR ostvari navedene ciljeve. Da bi se novo oružje masovno proizvodilo potrebno je da protekne pet do deset godina. General Džordž Braun, načelnik tehničke uprave američkog ratnog vazduhoplovstva, ističe da je »zamah ključna stvar u istraživačkim naporima.«

Sovjetski Savez ne objavljuje podatke o iznosima koje daje za istraživačke radove i razvoj u vojnoj oblasti, pa se procene zapadnih vojnih stručnjaka o tome zna-

tno razlikuju.² Sekretar za odbranu Šlezindžer i drugi vojni stručnjaci u Pentagonu ističu da su Sovjeti završili razvoj jedne nove rakete koja se lansira sa podmornice, a da im se još četiri rakete, koje se lansiraju sa zemlje, nalaze u fazi opita. Istovremeno američki vojni stručnjaci planiraju uvođenje jedne nove rakete za podmornice *Trident*, dok za sada -- kako tvrde autori članka -- ne rade ni na jednoj novoj interkontinentalnoj balističkoj raketi.

U krugovima izvan Pentagona široko je rasprostranjeno mišljenje da Sovjetski Savez stvarno nastoji da prestigne SAD u nuklearnom oružju. Stručnjak za spoljna pitanja, komentator Zbig-njev Brzezinski, izjavio je, u vezi s tim, sledeće: »Za Amerikance je sporazum o ograničavanju strategijskog oružja (SALT I) značio određeni nivo u razvoju naoružanja. Tajnost u pogledu nivoa tog razvoja na sovjetskoj strani doveo je do toga da je situacija sva-

² Poznati međunarodni Institut za mir u Stokholmu smatra da se ti iznosi penju na oko 10 milijardi dolara godišnje, dok američki obaveštajni stručnjaci misle da je ta suma znatno veća, negde između 16 i 20 milijardi dolara. Sjedinjene Američke Države su za istraživačke radove i razvoj u vojnoj oblasti trošile poslednjih godina oko 8 milijardi dolara godišnje. Načelnik istraživačke uprave u Pentagonu, Malkolm Kiri, iznosi da je SSSR u poslednje vreme mnogo povećao broj inženjera i naučnika za vojno-istraživački rad, ali da nije poznato koliko je stvarno ljudi angažovano na tim poslovima. Prema podacima u članku, u Sovjetskom Savezu je 1960. na istraživačkim radovima bilo angažovano 225.000 inženjera i naučnika, dok je u SAD u to vreme bilo angažovano oko 400.000 ljudi. Danas Sovjetski Savez na tim radovima angažuje oko 625.000 ljudi, dok u SAD njihov broj iznosi oko 550.000.

kim danom postajala sve manje stabilna.« Prema Kisindžer—Šlezindžerovoj slici sveta, stabilnost je ključ ne samo za bezbednost već i za diplomatiju u svetu. Međutim, kada je reč o broju nuklearnog oružja, onda, prema mišljenju autora članka, postoji neslaganje u pogledu njihovog pravo značenja. Stručnjak za političke nauke, Džordž Rathens, kaže u vezi s tim sledeće: »Velika količina tog oružja je sasvim irelevantna stvar, pošto je i sasvim mali broj termonuklearnog oružja dovoljan da nanese nacijama štetu, nezamislivu u bilo kojim drugim okolnostima.«

S druge strane, broj nuklearnog oružja ima, ipak, psihološki uticaj na ljude i političare u obe ove zemlje. Već pomenuti harvardski profesor Paul Doti objašnjava to ovako: »Kada brojke počnu da utiču na svetsko mnjenje, onda one postaju realan faktor u argumentaciji, bez obzira što nemaju veze sa svetskom situacijom u naoružanju. Ovde je važno razlikovati vojnu realnost, na jednoj strani, i političko shvatanje — na drugoj.« U tom smislu, stvarna opasnost leži u stvaranju utiska da postoji neravnoteža nuklearnih snaga u korist SSSR-a, što samo rađa nestabilnost i nesigurnost u svetu. Dr Brenan, sa Hadzonovog instituta, ovako razmatra ovu stvar: »Ili ćemo ubediti Sovjete da prihvate razumno ograničavanje strategijskih snaga ili ćemo biti primorani da držimo

naše snage na nivou koji bi sprečio Sovjetski Savez da ostvari nadmoćnost ili da poveruje da je već ima«.

Pretpostavlja se da je baš o ovome bilo reči na drugim razgovorima o ograničavanju strategijskog oružja, marta prošle godine u Ženevi, gde se tražilo postizanje trajnog sporazuma o ograničavanju ofanzivnog nuklearnog oružja. Međutim, ti razgovori (SALT II) nisu, izgleda, doveli do uspeha. Pod pritiskom Pentagona i kongresmena (Demokratske stranke), koji smatraju da su Amerikanci i na prvim razgovorima (SALT I) suviše popustili, predsednik Nikson je insistirao da trajni sporazum treba da omogući obema zemljama držanje podjednakog broja nuklearnog oružja. Oktobra prošle godine SSSR je, prema nekim izveštajima, ponudio da ukoči tehnološki razvoj na nivou koji su dostigle SAD, ali je insistirao da mu ostane prednost u pogledu broja oružja koju je dobio na prvim razgovorima (SALT I).

Nova oružja. Da bi pokrenula razgovore s mrtve tačke, američka Administracija prvo želi da obezbedi sebi »adute za cenkanje« sa drugom stranom — u obliku novog oružja, ali uz to ističe da se ono može pokazati još značajnije i potrebnije ako se razgovori ne završe uspešno. U predlogu novog budžeta podnetom Kongresu, bila je i stavka od 1,3 milijarde dolara za ubrzanje radova na podmornicama *Trident* sa nuklear-

nim raketama³. U budžetu su, isto tako, predviđeni određeni iznosi kojima vojnotehnički stručnjaci mogu da otpočnu radove na nekim novim tipovima oružja, od kojih autori navode:

a) 125 miliona dolara je predviđeno za razvoj jedne nove, »krstareće« rakete, koja bi se mogla lansirati sa podmornice ili iz aviona. U toku čitavog leta, koji bi se odvijao neposredno iznad površine zemlje kako bi se izbegli protivnički radari, ova raketa bi bila pokretana mlaznim motorom. Dužina rakete bi iznosila 5 m, domet oko 2.400 km, a bojnu glavu bi, sa male visine, neposredno ispaljivala na cilj;

b) 248 miliona dolara je predviđeno za poboljšanje i usavršavanje raketne tehnologije. Ovde se predviđa izrada jedne nove nuklearne bojne glave, nazvane *MaRV*, koja raspolaže sposobnošću promene pravca leta kako bi izbegla protivničke odbrambene rakete. Prema tvrđenju autora, o-

³ Kada otpočne proizvodnja ovih podmornica, računa se da će svaka od njih stajati 1,3 milijarde dolara. Ratna mornarica računa da će za zamenu dosadašnjih podmornica sa raketama *Polaris* početi u 1978. godini.

U budžetu je, takođe, predviđena stavka od 500 miliona dolara za ubrzanje razvoja bombardera *B-1*. Ratno vazduhoplovstvo se nada da će uspeti da do 1980. nabavi 244 ovih bombardera za ukupnu sumu od 11 milijardi dolara, posle čega bi usledila zamenja već zastarelih bombardera *B-52*. Osim toga, ratno vazduhoplovstvo želi da ispita osam interkontinentalnih balističkih raketa *Minuteman*, iz njihovih podzemnih skloništa za lansiranje u Montani, na ciljeve u Pacifiku, udaljene oko 8.000 km. Cilj ovih opita bio bi ispitivanje pouzdanosti i tačnosti funkcionisanja čitavog sistema za gađanje, što bi, prema proračunima, stajalo oko 20,6 miliona dolara.

vakvim bojnim glavama ne raspolaže još niko u svetu i one treba da poseduju mnogo veću tačnost od one koju imaju bojne glave na raketama *Minuteman*;

c) 16 miliona dolara je predviđeno za usavršavanje pogonskog sistema *Narwhal* na novim minijaturnim podmornicama, koje treba da nose izvestan broj raketa sa nuklearnim bojnim glavama. Ove podmornice treba da budu veoma brze i sposobne za manevrovanje kako bi izbegle sve protivničke protivpodmorničke snage.

Sekretar za odbranu Šlezindžer je, ističu autori u članku, izneo nedavno da je američka nuklearna doktrina doživela »velike promene« od proleća prošle godine. Punih dvadeset godina su se američka i sovjetska strategija zasnivale na koncepciji »zastrašivanja« ili »odvraćanja«, odnosno koja je među vojnim stručnjacima bila poznatija kao koncepcija tzv. »sigurnog međusobnog uništenja« (*MAD*). Prema toj doktrini, mir u svetu bi se mogao najbolje očuvati ako bi postojala pretnja da će biti uništena čitava protivnička teritorija i društvo — kao odmazda za nuklearni napad. Stoga su političari obe zemlje došli do ubeđenja da je nuklearni rat potpuno nezamisliv.

U toku poslednje tri godine predsednik Nikson je u više navrata izneo svoje etičke i praktične rezerve u pogledu koncepcije »sigurnog međusobnog uništenja«. On je izjavio da bi želeo da američka nuklearna strategija bude »elastičnija«, posle čega je sekretar za odbranu Šlezindžer rekao da su strategijski zadaci američkih raketnih snaga pretrpeli izmenu, odnosno da su one dobile zadatak »protivudara« samo po protivničkim vojnim snagama i

ciljevima, a ne i po civilnim naseljima i ciljevima.

Prihvatanje ove izmene u američkoj strategijskoj koncepciji zahtevalo je istovremeno i povećanje broja »dugmadi koje treba pritisnuti u kriznim situacijama«, kako bi se dobilo mnogo više varijanti za izvršenje protivudara po protivničkim vojnim ciljevima. Šlezindžer je, u vezi s tim, rekao »mi smo vrlo brzo uspjeli da dobijemo potrebne elemente za gađanje većine protivničkih vojnih ciljeva«. Vojni planeri u Pentagonu su, tvrdi se u članku, istovremeno razradili veliki broj eventualnih protivničkih ograničenih udara po mogućnim ciljevima u SAD, kao i veliki broj sopstvenih protivudara na svaki takav udar.

Za mnoge kritičare, međutim, ova strategija raketnog protivudara po vojnim ciljevima predstavlja opasnu eskalaciju, jer menja pravila nuklearne igre: time što je nuklearni rat učinjen elastičnijim, on se pre može zamisliti, pa eventualno i prihvatiti, odnosno postao je mogućniji. Ovi isti kritičari dalje ističu da je takva eskalacija ne samo opasna već i skupa, jer neizbežno zahteva mnogo tačnije, a verovatno i veće rakete. Profesor kolumbijskog univerziteta dr Emil Benoa, u vezi s tim, smatra: »Mi ne znamo koliko ćemo na sve to utrošiti, a na kraju ćemo biti manje bezbedni nego što smo bili.«⁴

⁴ Takva tendencija se iz sledećih podataka već uočava. U predlogu budžeta za odbranu za fiskalnu 1975. godinu nalazi se i stavka od 10 miliona dolara za uvođenje specijalnog Sistema komandnih podataka za protivudar, koji bi odgovornom starešini omogućio lansiranje rakete na novi cilj za svega dvadeset minuta. U dosadašnjem sistemu programiranja elektronskog računara, proces lansiranja je zahtevao 36 časova za svaku raketu.

Profesor Benoa dalje veruje da bi strategija protivudara mogla dovesti do nezadrživog pritiska i na američkoj i na sovjetskoj strani da se još više uloži u raketni sistem odbrane. Neki drugi kritičari upozoravaju da bi se na obe strane mogli naći ljudi koji bi na strategiju protivudara mogli gledati više kao na ofanzivnu nego defanzivnu meru, posle čega bi mogli i da prvi izvedu ograničeni nuklearni udar po protivniku.

S druge strane, sekretar za odbranu Šlezindžer uverava, kako to navode autori, da se nijedna od dve velike svetske sile neće prihvatiti izvođenja prvog udara ukoliko ne pronađe način da istovremeno uništi i sve protivničke podmorničke snage sa nuklearnim raketama. Međutim, koliko se sada može gledati u budućnost, podmorničke flote obeju zemalja su praktično neranjive i neuništive, uprkos ogromnim sumama koje se troše na istraživanje i razvoj protivpodmorničkog ratovanja (samo američka ratna mornarica troši u ove svrhe 2,5 milijarde dolara godišnje). Iz svega ovog na kraju proizlazi da koncepcija protivudara ne predstavlja neku fundamentalnu izmenu u američkoj nuklearnoj strategiji, već više jedan ubedljiv način da se drugoj strani stavi do znanja da su Sjedinjene Američke Države voljne i spremne da nastave trku u naoružanju, ukoliko se ne postigne sporazum o ograničavanju nuklearnog oružja na drugim pregovorima (SALT II). Ovo je, uostalom, sasvim otvoreno izjavio i Šlezindžerov savetnik za nuklearnu strategiju, profesor Vilijam Kaufman, kada je rekao: »Mi ćemo se utrkivati sa njima«.

Osetljive snage. Pomoćnik direktora poznatog Instituta za strategijske studije u Londonu, Kristof Bertram, predviđa, sa svoje strane, da ukoliko se nastave sadašnji sovjetski naponi na tehnološkom razvoju, a ne nađe odgovarajuća odbrana od toga, »sve američke kopnene raketne snage postaće do kraja ove dekade veoma osetljive i ranjive«. Jedno od alternativnih rešenja za ovo bilo bi da se potpuno napusti sistem raketnih baza na kopnu. Uostalom, tu meru je već predložila Federacija američkih naučnika i analitičari sa instituta u Brukingu, a nju je podržao i Fred Ikle, direktor američke Agencije za kontrolu oružja i razoružanje. Ovakvo rešenje bi uštedilo Amerikanima milijarde dolara, a za realizaciju strategije protivudara bi im još uvek ostale podmornice i bombarderi. Sve bi se to možda i moglo realizovati da nije vojnih planera i stratega u Pentagonu, koji smatraju da se bombarderi sa nuklearnim raketama mogu i oboriti, a da će se na kraju pronaći nešto efikasno i za uništavanje podmornica. Stoga oni, izgleda, više vole da komplikuju čitav problem onoj drugoj strani, time što će se SAD i dalje oslanjati na trojake nuklearne snage.

Međutim, vojne planere i stratege u Pentagonu ne okupiraju samo problemi promene ravnoteže u nuklearnim snagama, već i sve drugo u vezi sa nuklearnim, konvencionalnim vojnim snagama. Prema njihovom mišljenju, Sovjetski Savez i u ovoj oblasti povećava svoje snage i modernizuje borbena sredstva.

Sve do sredine pedesetih godina ovog veka Sovjetski Savez je raspolagao flotom koja je služila samo za odbranu njegovih obala.

Posle toga, on je ubrzanim tempom počeo da izgrađuje svoju ratnu mornaricu, tako da danas premašuje američku ratnu mornaricu u plovnim jedinicama u odnosu 8:1, a njegova flota, sa 221 većim površinskim ratnim brodom, plovi danas po svim okeanima i morima. Što je još značajnije, sovjetska flota je, svojim većim delom, znatno mlađa od američke — prosek sovjetskih ratnih brodova je osam, a američkih osamnaest godina. Prema postojećim podacima, sovjetske raketne krstarice klase *Kresta II* raspolažu većom vatrenom moći nego što je imaju brodovi iste kategorije u američkoj floti. Američki izdavač poznatog kataloga »Jane's Fighting Ships«, Norman Polmar, procenjuje da sovjetska flota nema premca u svetu u pogledu protivbrodskih raketa, uvođenja nove, savremene tehnologije na ratnim brodovima i broja udarnih podmornica. Prošle godine sovjetska ratna mornarica je uvela u službu svoj prvi nosač aviona. Njegov deplasman je 45.000 tona, dvostruko je manji od američkih nosača klase *Nimitz* na nuklearni pogon, na sebi nosi helikoptere i avione osposobljene za vertikalno poletanje, ali ne raspolaže katapultom za poletanje ostalih tipova lovaca i bombardera.

Stalno poboljšanje. SAD su, prema navodima autora, u međuvremenu smanjile svoju aktivnu flotu na 174 veća površinska ratna broda. Izdavač Polmar veruje da je, i pored toga, američka ratna mornarica, u izvesnim važnim oblastima, zadržala prednost nad sovjetskom ratnom mornaricom. Ta se prednost ogleda u sledećem: u borbenim avionima koji poleću sa nosača (1.120 lovaca i bombardera na ukupno 14 udarnih nosa-

ča), u površinskim ratnim brodovima na nuklearni pogon i u sposobnosti da se ratni brodovi na moru, u toku vožnje, snabdevaju gorivom, hranom, municijom i drugim potrebama. Ovo poslednje omogućuje američkim ratnim brodovima duže zadržavanje na moru od sovjetskih brodova, iako Polmar očekuje da će sovjetski ratni brodovi za godinu-dve steći i ovu sposobnost.

Što se tiče aviona taktičke namene, američki vazduhoplovni stručnjaci smatraju da u pogledu borbenih i letačkih karakteristika, mada ne i po broju, američki avioni premašuju sovjetske. Oni istovremeno ističu da SSSR i u tome veoma brzo pristiže SAD.⁵

No, kada je reč o protivavionskim raketama, ističu ovi autori, onda je prednost na sovjetskoj strani. Njihova protivvazдушna odbrana raspolaže, prema nekim podacima, sa preko deset hiljada lansirnih cevi, uključujući tu i veoma efikasne rakete SA-6, koje su izvanrednom tačnošću pogađale i obarale izraelske mlazne lovce (američkog porekla) u poslednjem ratu na Bliskom istoku.

⁵ Prema onome što tvrdi admiral Murer, SSSR je u toku šezdesetih godina ovog veka uspeo da proizvede osam novih lovačkih aviona, dok su SAD u tih deset godina proizvele samo jedan F-111, i to sumnjivih karakteristika. Danas se u američkom ratnom vazduhoplovstvu nalaze u razvoju dva nova lovačka aviona: F-15 za ratno vazduhoplovstvo i F-14 *Tomcat* za ratnu mornaricu. Ovaj poslednji treba da bude naoružan raketama *Phoenix*, od kojih se sa sigurnošću očekuje da će biti u stanju da obore najnovije sovjetske presretače MIG-25. Cena jednog aviona F-14 *Tomcat* u proizvodnji treba da bude 23,3 miliona dolara, što je dvostruko više od predračunskog iznosa u vreme njegovog projektovanja.

U pogledu kopnenih snaga odnos se najbolje može uočiti u Evropi. Kada je bivši predsednik Nikson stupio na položaj 1969. godine, američke oružane snage su bile organizovane i pripremljene prema »konceptiji za vođenje 2^{1/2} rata«. To je u teoriji značilo da su SAD bile u stanju istovremeno da vode tri rata — jedan veliki u Evropi, jedan veliki u Aziji i jedan mali na bilo kom drugom mestu u svetu. Posle povlačenja američkih snaga iz Vijetnama, ova koncepcija je izmenjena na vođenje 1^{1/2} rata — jednog velikog u Evropi i jednog malog bilo gde u svetu.

Na frontu od Baltičkog mora do Čeških šuma raspoređeno je danas oko 750.000 vojnika NATO-a (od kojih 190.000 snabdevaju američke snage u SR Nemačkoj), dok se prema njima nalazi oko 850.000 vojnika snaga Varšavskog ugovora. Odnos u taktičkoj avijaciji je 4.300 prema 1.890, a u tenkovima 19.000 prema 6.500 u korist snaga Varšavskog ugovora. Uprkos efikasnosti protivoklopnih raketa, koje su Arapi i Izraelci tako uspešno upotrebljavali jedni protiv drugih, vojni stručnjaci još uvek smatraju da tenkovi predstavljaju ključ uspeha u kopnenim operacijama. U članku se tvrdi da SSSR već proizvodi nov srednji tenk T-62 i jedan nov laki tenk, dok se u fazi ispitivanja nalazi još jedan srednji tenk. Iako je prednost u oklopnim snagama na strani snaga Varšavskog ugovora, sekretar za odbranu Šlezinđer ističe da snage NATO-pakta raspolažu »nekim drugim kompenzirajućim prednostima«. Među njima su svakako najmoćnije taktičke nuklearne bojne glave, koje se mogu izbacivati pomoću artiljerijskih oruđa i raketa malog dometa.

Uzajamno smanjenje snaga.
Mnogi bi želeli da se američke oružane snage povuku iz Evrope, ali sekretar za odbranu Šlezindžer podržava stav Administracije da bi takvo povlačenje bilo veoma opasno ako ne bi usledilo ekvivalentno povlačenje i na drugoj strani. Predstavnici zapadnih i istočnih zemalja, kao što je poznato, vode pregovore u Beču o uzajamnom smanjenju snaga, ali vidljivog napretka u tim pregovorima nema. Glavna teškoća, izgleda, sastoji se u tome kako pronaći kompenzaciju, ako bi se jednog dana američke snage trebalo da povuku preko Atlantika, a sovjetske iza svoje granice, što bi, svakako, bila prilična razlika.

Osim prihvatanja »sovjetskog izazova« u Evropi i na drugim stranama, sekretar za odbranu Šlezindžer je suočen i s ozbiljnim problemom morala u američkim oružanim snagama posle rata u Vijetnamu, najdužim i najnepopularnijim ratom koji su SAD ikad vodile. Neki najviši američki vojni rukovodioci su još uvek veoma ozlojeđeni zbog mešanja političara u vođenje tog rata. Njihova ozlojeđenost doprinosi duhovnoj krizi u vojsci i taj problem će, verovatno, biti mnogo teže rešavati nego razne druge, kao što su rasni, ili problemi discipline i uživanja droga.

Sve veći i ozbiljniji problem za Šlezindžera predstavlja i to kako od ljudstva u oružanim snagama izvući što veću efikasnost u radu. Dok su 1968. godine imale 3,5 miliona ljudi u oružanim snagama, one su danas smanjene na 2,2 miliona. Pri tome je došlo do malo čudnog bročjanog odnosa između najviših starešina i vojnika. Tako, na primer, za vreme rata u Koreji, jedan general sa

četiri zvezdice dolazio je na 145 hiljada vojnika, dok danas general istog čina dolazi na svega 20.000 vojnika. Ovakvo je stanje u kopnenoj vojsci, a ništa bolji bročjani odnos, tvrde autori članka, nije ni u ostala dva vida oružanih snaga. Što je još interesantnije, svega 15% od ukupnog broja ljudi u oružanim snagama nalazi se u borbenim jedinicama, dok je sve ostalo u raznim neborbenim, pozadinskim jedinicama i ustanovama. Ovo je gotovo stalni problem u američkim oružanim snagama, pa se i ovog puta desilo da je »rep pojeo glavu«, kako se to kaže vojničkim žargonom.

Kongres je prošle godine doneo odluku da Pentagon mora da smanji vojne efektivne za 43.000 ljudi. Sekretar za odbranu Šlezindžer je imao nameru da to smanjenje bude još veće — 58.000 ljudi. Sve bi to bilo, uglavnom, ljudstvo iz neborbenih jedinica i odluku je trebalo sprovesti do jula ove godine. Šlezindžer je, u stvari, u zahtevu vojnog budžeta za 1975. godinu predvideo formiranje jedne nove brigade u kopnenoj vojsci, ali je istovremeno predvideo i rasformiranje i ukidanje preko 280 vojnih baza, pozadinskih jedinica i ustanova na teritoriji SAD, što je sve trebalo da stvori uštedu od preko 800 miliona dolara godišnje.

Kao što je poznato, američka vojska je juna 1973. prestala sa ranijim načinom regrutovanja i popunjavanja ljudstvom i prešla je na sistem profesionalne vojske. Od tog vremena do danas, ističu autori, već su se uočili znaci ozbiljnog opadanja kvaliteta kod ljudstva. Za ratno vazduhoplovstvo i ratnu mornaricu taj problem nije toliko ozbiljan, kao što je za kopnenu vojsku. Profesio-

nalnih vojnika sa višom školskom spremom u kopненоj vojsci ima danas 54%, dok ih je pre deset godina bilo 67%. Krajem 1973. godine profesionalnih vojnika crnaca bilo je 27%, dok ih je krajem 1970. godine bilo 13%.

U vezi sa ovim i drugim problemima ljudstva, Šlezindžer je, kako autori tvrde, izjavio da »on ne može da garantuje uspešno funkcionisanje ovakve profesionalne kopnene vojske, ali će učiniti sve da ona, ipak, živi i radi«. Kongres je, sa svoje strane, odobrio posebne novčane dodatke za službu u kopненоj vojsci — 2.500 dolara godišnje svakom vojniku sa višom školskom spremom, koji se obaveže da četiri godine služi u borbenim jedinicama, a 15.000 dolara godišnje svakom lekaru za službu u sanitetskim jedinicama kopnene vojske. Osim toga, redovna mesečna primanja svakog pripadnika kopnene vojske su značajno povećana.⁶

Vojni troškovi su se značajno povećali i na materijalnom planu, što je posledica energetske krize.

Dok su izdaci za gorivo u čitavim oružanim snagama u 1973. godini iznosili 1,6 milijardu dolara, došlo se za njih za ovu godinu predviđa 3,1 milijarde dolara. Pri ovome treba imati na umu da su u pogledu trošenja goriva sprovedene stroge mere štednje u čitavim oružanim snagama. Tako je, na primer, plovidba ratnih brodova smanjena za 20, a letenje borbenih aviona za 18%. U članku se napominje kako je Šlezindžer, u vezi s tim, izjavio da je zbog toga u »oružanim snagama došlo do izvesnog smanjenja bojne gotovosti«, ali da su vojni komandanti ovlašćeni da u slučaju eventualnog rata koriste gorivo iz svih civilnih zaliha.

Na kraju autori ističu da iako je predloženi ovogodišnji vojni budžet od 85,8 milijardi dolara vrlo veliki, on je, kada se uzmu u obzir povećanja zbog inflacije, još uvek nešto manji od vojnog budžeta za 1964. godinu, kada je počelo veliko američko angažovanje u ratu u Vijetnamu.

M. D.

⁶ Poreski organi su, posle svih tih povećanja vojnih primanja, izračunali koliko staje jedan vojnik (u uniformi) godišnje. Njihova računica pokazuje da je svaki poreski obveznik dužan da plaća za svoju vojsku 12.448 dolara godišnje, dok je 1950. godine to iznosilo svega 3.443 dolara. Sve u svemu, profe-

sionalna kopnena vojska staje danas Pentagon 3,1 milijarde dolara godišnje više nego dok se regrutovala i popunjavala na raniji način. A kada je reč o izdacima za ljudstvo u čitavim oružanim snagama, onda se procenat od 43%, koliko je iznosio pre deset godina, danas popeo na 56%.

STRATEGIJSKA PREVOŽENJA VAZDUHOM

Proces brzog razvoja i obimne primene letelica* u savremenim armijama smatra se važnim faktorom daljeg povećanja njihove pokretljivosti, vatrene i udarne moći, usavršavanja sistema komandovanja i svih vidova obezbeđenja. Strategijska, operativna i taktička vazдушna pokretljivost su najvidljiviji rezultat tog procesa, koji sve više utiče na razne oblasti vojnog stvaralaštva i razvoj formi i metoda oružane borbe. Njegov tok, sadržaj i tendencije, autor* izlaže u tri bitna pitanja: osnove koncepcije vazdušne pokretljivosti, strategijska prevoženja s kontinenta na kontinent, i prevoženja snaga na krila NATO.

1. Osnove koncepcije

Značaj strategijske pokretljivosti, kao jedan od važnih pravaca izgradnje oružanih snaga SAD i drugih članica NATO, istakao je američki vojni časopis »Military Review« ovim rečima: »Nalazimo se na pragu vremena koje će, možda, vojni istoričari nazvati velikom strategijske pokretljivosti«.

* Pukovnik M. BELOV, doktor vojnih nauka, profesor: Strategijske perebroski po vazduhu, »Krasnaja zvezda« od 9, 14. i 20. avgusta 1974.

* Autor to naziva »aerizacija«.

Po mišljenju vojnih stručnjaka NATO, savremena koncepcija strategijske pokretljivosti zasniva se na kompleksu mera. Američko vojno rukovodstvo, na primer, među najvažnije od njih ubraja ove: izgradnju vojnih baza različite namene i rezervi naoružanja i borbene tehnike na tuđim teritorijama, radi opremanja združenih i taktičkih jedinica koje se tamo prebacuju vazduhom bez teškog naoružanja; pravovremeni razvoj krupnih grupacija trupa u ključnim regionima van teritorije SAD; u kontinentalnom delu SAD držanje strategijske rezerve, prilagođene za prebacivanje preko okeana; proširenje mogućnosti za vazdušni transport, povećanje brzina i nosivosti vojnih transportnih aviona, korišćenje aviona civilne avijacije, usavršavanje i razvoj aerodromske mreže; proširenje mogućnosti za pomorska prevoženja, izgradnju brzih desantnih, transportnih i brodova korišćenih kao ploveće baze i skladišta; usavršavanje i razvoj mreže pomorskih luka; pravovremeni razvoj u raznim regionima centara veze i komandnih mesta, kao i široko korišćenje kosmičkih sredstava za navigaciju, vezu i komandovanje.

Značaj koji se u NATO pridaje povećanju strategijske pokret-

ljivosti KoV proizilazi iz stava njihovih strategija, kaže autor, prema kojem se osvajanje teritorije smatra kulminacijom ratnih napora, pa se i konačan ishod oružane borbe dovodi u zavisnost od dejstava KoV. Odatle i toliki broj američkih, britanskih i drugih vojnih baza na tuđim teritorijama za grupisanje dopunskih snaga i sredstava i njihovu primenu na toj teritoriji ili da se iz tih baza prebacuju u druge regione.

Za ojačavanje grupacija snaga na tuđim teritorijama planirano je prebacivanje, na primer iz SAD u SR Nemačku, združenih i taktičkih jedinica takozvane Komande operativnih snaga. Ta komanda je formirana 1972. godine i obuhvata sve borbeno spremne združene i taktičke jedinice KoV i taktičke avijacije na teritoriji SAD i predstavlja strategijsku rezervu u stalnoj borbenoj gotovosti.

Strategijski manevri snagama KoV u okvirima jednog mogućeg ratišta ostvarivani su kombinovanim prevoženjima kopnom, morem i vazduhom, a sa jednog kontinenta na drugi pomorskim i vazдушnim transportom.

Na osnovu stečenog iskustva, stručnjaci su zaključili da je najbolje kombinovati veliku zapreminu i nosivost pomorskog sa brzinom prevoženja u vazдушnom transportu, s proračunom da se slabosti jednog nadoknade prednostima drugog.

Drugi zaključak je bio da mogućnosti pomorskih i kopnenih strategijskih prevoženja ne odgovaraju brzini dejstva i dometu novog oružja, niti potrebama brze koncentracije snaga u »vrućim tačkama«. To je izrazio francuski vojni časopis »Fors aerien francez« rečima da je »jedan bataljon

prebačen za 24 časa bolji nego armija prebačena za tri meseca«.

Ostaje, prema tome, vazdušni transport. Međutim, tipovi transportnih aviona, korišćeni za ta prevoženja do šezdesetih godina, nisu obezbeđivali prevoženje trupa u novi rejon u punoj borbenoj sposobnosti, jer su mogli da prebace naoružanje i tehniku ograničenog gabarita i težine. Stoga se intenzivnije počelo raditi na izgradnji aviona sposobnih da prevezu svu tehniku i naoružanje divizija KoV. Takvi su bili C-141 »Starlifter«, uvođeni u eksploataciju od 1966, od kojih je svaki sposoban da preveze 36 tona tereta na daljinu 6.000 kilometara ili 16 tona tereta na daljinu 10.000 kilometara, i C-5A »galaksi«, uvođeni od 1969, od kojih svaki avion prevozi do 100 tona tereta na daljinu 5.000 kilometara, ili 51 tonu na 10.000 km.

Uvođenjem ovih aviona prvi put je stvorena mogućnost da se prebacuju kompletne divizije KoV, sa teškim naoružanjem i tehnikom, raketnim kompleksima i tenkovima. Računa se da je za prebacivanje pešadijske divizije u punom formacijskom sastavu na velike daljine prosečno potrebno do 500 tura C-141 i 270 tura aviona C-5A.

Porasle mogućnosti vojnotransportne avijacije povećale su njen značaj za strategijsku pokretljivost, i posebno za strategijski manevar oklopnim jedinicama. Na primer, snage RV SAD su sposobne da oklopu diviziju prebace na daljinu preko 12.000 kilometara za manje od 10 dana i da je vazдушnim putem snabdevaju posle njenog iskrcavanja. Izvanrednim kvalitetom vojnotransportnih aviona smatra se njihova sposobnost da prevoze helikopte-

re, spremne za trenutnu primenu, što snagama KoV obezbeđuje vazдушnu pokretljivost u bilo kom rejonu njihove upotrebe.

Za strategijska prevoženja u granicama mogućeg ratišta primenjuju se uglavnom srednji transportni avioni. To su takozvani jurišni transportni avioni.

Za strategijska prevoženja trupa vazduhom u SAD je formirana posebna Vojnotransportna vazduhoplovna komanda (VTVK), koja je 1973. raspolagala sa oko 400 aviona, uglavnom C-141 i manjim delom C-5A. Osim njih, za te zadatke se mogu iskoristiti do 300 mlaznih transportnih aviona iz rezerve i Nacionalne garde.

I Velika Britanija raspolaže sa preko 200 teških i srednjih vojnotransportnih aviona, a otprilike istim brojem srednjih transportnih aviona raspolaže i RV SR Nemačke.

2. Vazдушna prevoženja s kontinenta na kontinent

U ovom delu autor razmatra neke primere interkontinentalnih vazдушnih prevoženja sa različitim ciljevima, svrstanim u tri osnovna: ojačanje grupacija oružanih snaga bloka; upad na protivnikovu teritoriju i otvaranje novog fronta oružane borbe; brzo dostavljanje materijala, borbene tehnike, naoružanja i razne opreme.

Američko komandovanje planira da prvi cilj — ojačanje grupacija oružanih snaga bloka — realizuje snagama strategijske rezerve, prebacivanjem u Evropu dve oklopne, jedne mehanizovane, jedne vazdušnodesantne i još dve gotovo ekvivalentne divizije. U dosadašnjim vežbama i mane-

vrima najviše je obrađivan metod njihovog prebacivanja po sistemu »dvojnog baziranja«. Suština »dvojnog baziranja«, kao što je poznato, sastoji se u tome što se osnovne snage nekih divizija nalaze na teritoriji SAD a njihovo teško naoružanje i tehnika na skladištima, blizu rejona verovatne upotrebe tih divizija. Predviđeno je da se dve divizije prebacuju u Evropu i jedna u Jugoslovensku Aziju, a da jedna od dveju »evropskih« divizija, koja se sada nalazi u sastavu objedinjenih oružanih snaga NATO (to je sada 1. mehanizovana divizija), na teritoriji SR Nemačke stalno drži jednu svoju kompletnu brigadu.

Autor daje kratku analizu manevara na kojima je uvežbavano prebacivanje snaga u Evropu metodom »dvojnog baziranja«. Prvi put je to bilo na manevrima »Big Lift« 1963, kada je na teritoriju SR Nemačke prebačeno 15.700 vojnika i oficira i 550 tona raznog tereta 2. oklopne divizije. Za taj zadatak je angažovano do 200 aviona, uglavnom zastarelih tipova — C-124 »Glotbemaster«. Među glavne slabosti Amerikanci su istakli ranjivost aviona u vazduhu, kao i osetljivost aerodroma i skladišta naoružanja i tehnike, a takođe dosta dugo trajanje prebacivanja.

Nakon uvežbavanja u zanzanzanju goriva u vazduhu, u sistem »dvojnog baziranja« su od 1969. godine, naporedo sa divizijama KoV, uključene i eskadrile taktičkih lovaca, taktičkih izviđačkih aviona za radio-tehničko izviđanje i vazduhoplovna jedinica specijalne namene. Otada je provera mogućnosti za ostvarenje prvog cilja izvođena kompleksnim manevrima KoV i RV, uslovno nazvanim »Refordžer«.

Za četiri godine izvedeno je pet takvih manevara, uglavnom identičnih po strukturi, od kojih je svaki izvođen u tri etape (»Refordžer-1« — na početku 1969, — 2 — krajem 1970, — 3 — krajem 1971, — 4 — januar 1973. i — 5 — oktobar-novembar 1973).

U prvoj etapi je obično prebacivana u SR Nemačku jedna divizija KoV i jedinice taktičke avijacije, koje su dobijale naoružanje i tehniku na skladištima, i jedinice su dovođene u rejon manevara. U drugoj etapi je izvođena priprema za manevar, uz učešće prebačenih divizija, delova taktičke avijacije i trupa ostalih članica NATO, i sam manevar. U trećoj etapi su obično ranije dobijeno naoružanje i tehnika ponovo vraćeni u skladišta i vazduhom prebačene jedinice istim putem vraćene u SAD. Na dva poslednja manevra, održana krajem 1973, treća etapa je počinjala bojnim gađanjima iz raznih oružja.

Ja potrebe svakog od ovih manevara prosečno je prebacivano blizu 12.000 ljudi i oko 900 tona tereta. Potrebno vreme je zavisilo od tipa i broja angažovanih aviona, broja tura i težišnih pitanja obrađivanih na manevru, i iznosilo je u proseku 8 dana. Uglavnom su korišćeni transportni avioni C-141, C-5A i C-133.

U analizi manevara čule su se kritike predstavnika ostalih članica NATO (uglavnom pristalice stalnog američkog prisustva u Evropi) na račun brzine prebacivanja i kasnijeg dovođenja jedinica u punu borbenu gotovost, kao i ozbiljnih nedostataka u održavanju tehnike i naoružanja u skladištima. Amerikanci su se branili tvrdeći da nisu insistirali na brzini već na uvežbavanju načina prebacivanja, uzimanju oružja i

tehnike iz skladišta, dovođenju jedinica u rejon manevara i na njihovom razvoju. Ipak, Amerikanci su, u četvorogodišnjem periodu izvođenja manevara »Refordžer«, stalno nastojali da vreme prebacivanja skrate, tako da im je, za razliku od 15 dana na početku 1969. godine, za poslednja tri manevra bilo potrebno svega po 6 dana. Time su saveznicima hteli da dokažu kako ih brzo mogu ojačati u slučaju »vanrednih okolnosti«.

Drugi cilj strategijskih prevoženja vazduhom — upad na protivnikovu teritoriju i otvaranje novog fronta — treba da se ostvari upotrebom taktičkih i združenih jedinica, po pravilu, u njihovom formacijskom sastavu. Prema teoretskim proračunima američkih vojnih stručnjaka, nanošenje maksimalnih gubitaka i šteta protivniku za kratko vreme, brz upad na njegovu teritoriju i postizanje znatnih uspeha na samom početku otvaranja novog fronta mogu i treba da omoguće sledeći faktori: uvođenje u naoružanje globalnih raketno-nuklearnih sredstava; aerizacija ostvarena masovnom primenom teških vojnotransportnih aviona; smanjena težina i gabariti borbene tehnike i naoružanja jedinica KoV koje se prevoze vazdušnim putem; primena sredstava za automatizaciju komandovanja jedinicama.

Autor kaže da su slični upadi već izvođeni u mnogim lokalnim konfliktima: prebacivanje 24. pešadijske divizije SAD iz SR Nemačke u Tursku, a zatim u Liban 1958. godine; uvežbavanje prebacivanja 82. vazdušnodesantne divizije iz države Severna Karolina u zonu Panamskog kanala za vreme manevra »Banijan Tri« 1959.

godine; upad te divizije na teritoriju Dominikanske Republike 1964, i njeno prebacivanje iz SAD u Južnu Koreju u toku manevra »Fridom Volt« u 1971. godini; iskrcavanje belgijskog puka »Komandos« u Kongo 1965. godine i sl.

Treći cilj — brzo dostavljanje materijala, borbene tehnike, naoružanja i razne opreme — dobija sve veći značaj u stratezijskim prevoženjima vazduhom. Tako je, na primer, samo u 1966. godini iz SAD u Indokinu vazдушnim putem dopremljeno 355.000 tona tereta i 1967. — 550.000 tona, a za vreme oktobarskog rata na Bliskom istoku iz SAD u Izrael je prebacivano preko 1.000 tona tereta dnevno (tenkova, lovaca-bombardera i druge tehnike).

Amerikanci planiraju da za stratezijska prevoženja tereta vazduhom uglavnom koriste avione C-5A, i to na dva glavna načina — odvojeno od jedinica i zajedno sa njima. U prvoj varijanti se tereti smeštaju u standardne kontejnere, utovarene u SAD i prevožene avionima C-5A u bazu snabdevanja na drugom kontinentu, odakle se dostavljaju trupama sredstvima vazdušnog transporta kojima raspolaže komandant ratišta (vojišta).

Američko vojno rukovodstvo predviđa da za lakše planiranje stratezijskih prevoženja trupa i tereta i povećanje njihove efikasnosti sve više primenjuje kompjutersku tehniku. Govori se o stvaranju modela interkontinentalnih vazдушnih prevoženja, namenjenog za uporednu analizu mogućnosti raznih vazduhoplovnih transportnih sredstava pomoću kompjutera. Zapadnonemački časopis »Štern« je, na primer, pisao: »Pentagon raspolaže planom

upada u svaku civilizovanu zemlju, izrađenim pomoću kompjutera«.

3. Prevoženja trupa i tereta vazduhom na krila NATO

Smatrajući nedovoljnim svoje kopnene snage, naročito na krilima bloka, komandovanje NATO nastoji da to kompenzira brzinom njihovog prebacivanja vazduhom u operativno-taktičkim i stratezijskim razmerama. Ono se pri tome rukovodi poraslim značajem faktorâ vreme, manevar i brzina, i u okviru evropske zone uvežbava prebacivanje snaga vazduhom radi manevra snagama i sredstvima sa jednog stratezijskog pravca na drugi.

Predviđa se da u sastav prebacivanih snaga, osim združenih i taktičkih jedinica stratezijske rezerve SAD, mogu da uđu jedna divizija i padobranska brigada V. Britanije, mobilna borbena grupa (ekvivalentna brigadi) Kanade i tri zapadnonemačke vazdušnode-santne brigade. Za njihovo prevoženje treba da se angažuju snage vojnotransportne avijacije raznih članica NATO. Amerikanci su 1973. za te svrhe raspolagali sa devet avijacijskih vingova sa ukupno više od 500 srednjih vojnotransportnih aviona, uglavnom C-130 »herkules«. Od toga su se četiri vinga nalazila u Taktičkoj vazduhoplovnoj komandi u SAD, dva vinga u evropskoj i tri u pacifičkoj zoni. Ako se uzme u obzir da ostale članice NATO imaju do 500 srednjih i teških vojnotransportnih aviona, znači da komandovanje NATO može za prebacivanje trupa u evropskoj zoni računati na preko 1.000 tih aviona.

Krilima NATO se poklanja posebna pažnja jer se smatraju »slabim karikama« bloka (Danska i Norveška na severu, Turska i Grčka na jugu). To potvrđuje i više manevara i vežbi, posebno »Dip ferou« na južnom i »Bar forst« na severnom krilu NATO. Održavaju se svake godine i to sa dvokratnim prebacivanjem trupa — najpre sa teritorije SAD, V. Britanije i ostalih članica NATO u polazni rejon za manevar, a zatim radi izvršavanja konkretnih borbenih zadataka na manevru. Tako su, na primer, za »Dip ferou-71« iz SAD u vazduhoplovnu bazu Indžirlik u Turskoj prebačeni delovi 82. vazdušnodesantne divizije i neki delovi za obezbeđenje i opsluživanje, a zatim i avionima dopremljeni u severozapadni deo Turske radi podrške trupa koje su »izvodile odbranu«. Za »Dip ferou-72« je iz SAD u V. Britaniju i SR Nemačku prebazirano 45 aviona C-130, a odatle su u 95 tura tim avionima u Grčku prebačeni organi komandovanja i delovi za obezbeđenje i opsluživanje, ukupne jačine do 1.500 ljudi, i oko 1.200 tona raznih tereta. Direktno sa teritorije SAD u rejon manevara su prebačeni delovi Komande operativnih snaga sa delovima za obezbeđenje i opsluživanje, štabovi 82. vazdušnodesantne divizije i njenih brigada i još neke jedinice te divizije. Po broju učesnika i zamahu, najveći su bili manevri »Dip ferou-73«. Radi ojačanja grupacije grčkih i turskih snaga u jugoistočnom delu južne zone Evrope, SAD, V. Britanija i Italija su trećeg-četvrtog dana »konflikta« prebacile tamo združene i taktičke jedinice KoV i taktičke avijacije. U već pomenutu vazduhoplovnu bazu Indžirlik su dopremljeni delovi

82. vazdušnodesantne divizije SAD i združena taktička grupa V. Britanije, jačine do 900 ljudi i 36 aviona C-130. Prema oceni nekih stručnjaka, ta grupa je predstavljala »novu vrstu formacije, namenjenu za vanredna dejstva u bilo kojem žarištu zategnutosti u Evropi i pre svega na jednom od krila NATO«. Iz Indžirlika su trupe prebačene na odstojanje 1.500 km u Tursku Trakiju radi izvršavanja borbenih zadataka u tom rejonu. Zapadna štampa je tu operaciju nazvala »najkrupnijim upadom posle drugog svetskog rata na Balkan vazдушnim putem«.

Za realizaciju krilne strategije NATO poseban značaj imaju tzv. pokretne snage bloka, sa svoje današnje tri komponente — kopnom, vazduhoplovnom i mornaričkom. Kopnena komponenta ima komandu, stalni štab i manju štabnu grupu, dislocirane u Zekenhajmu (SR Nemačka). Vazduhoplovna komponenta nema stalnu komandu i štab. Posle prebacivanja u rejon razvoja, vazduhoplovne jedinice pokretnih snaga se operativno potčinjavaju komandantu združene vazduhoplovne komande NATO u tom rejonu. Ulogu mornaričke komponente izvršava tzv. stalni sastav RM NATO na Atlantiku, formiran 1968. godine.

Kopnena komponenta pokretnih snaga NATO ima u svom sastavu po jedan ojačani vazdušnoprenosni bataljon i druge jedinice oružanih snaga SAD, V. Britanije, SR Nemačke, Italije, Kanade, Belgije i Luksemburga. Nacionalni kontingenti tih snaga su stalno dislocirani u svojim zemljama, osim kontingenta SAD koji se nalazi na teritoriji SR Nemačke. Smatra se da oni ne treba da

budu udaljeni od rejona razvoja više od 6.500 kilometara.

Planirano je da se pokretne snage primenjuju sledećim redosledom: dovođenje u borbenu gotovost; izlazak u rejon koncentracije; razvoj u određenom rejonu i učešće u borbenim dejstvima, u sadejstvu sa trupama date zemlje. To se dva puta godišnje uvežbava na oba krila NATO kroz manevre »Ekspres«, i to u različita godišnja doba.

Organizacija prevoženja vazduhom pokretnih snaga NATO veoma ilustrativno je realizovana na manevrima »Strong ekspres« u jesen 1972. U prvoj etapi su u Severnu Norvešku prebačene pokretne snage jačine do 5.000 ljudi sa formacijskim naoružanjem i oko 6.000 tona tereta, uključujući tu i oko 600 jedinica borbene tehnike. Istovremeno su prebačene američke jedinice za obezbeđenje i opsluživanje. Angažovano je do 100 vojnotransportnih aviona, i to: SAD — 32 aviona C-141 i 8 aviona C-5A; V. Britanija — 20 aviona C-130 i 10 aviona C-10 i

»belfast«; Kanada — 20 aviona C-130 i 5 aviona CC-137.

Nacionalni kontingenti su prebacivani sa teritorije matične zemlje. Tako je italijanski kontingent pokretnih snaga, jačine oko 1.000 ljudi i 350 tona tereta, dopremljen u 30 tura američkim avionima C-141 i C-5A, sa jednim sletanjem u SR Nemačkoj.

Zahvaljujući masovnoj primeni teških vojnotransportnih aviona, detaljnom grafikonu leta i njegovom strogom poštovanju, vreme prebacivanja pokretnih snaga je skraćeno od ranijih 10 na 7 dana.

U zaključku autor ponavlja da komandovanje NATO razmatra strategijska prevoženja trupa vazduhom jednim od najvažnijih preduslova za ostvarenje svojih planova. Stoga i tako intenzivno i obimno radi na vazdušnoj pokretljivosti oružanih snaga i uvežbavanju trupa u metodima planiranja i primeni novih formi dopremanja trupa i tereta vazdušnim putem.

N. B. D.